

Anmeldelse af

Carlberg, N. & Møller Christensen, S. (red.):

Kulturmiljø – mellem forskning og politisk praksis

Museum Tusulanums Forlag, København 2003

Af Julie Lund, stud. mag. i forhistorisk arkæologi

På Museum Tusulanums forlag udkom bogen "Kulturmiljø – mellem forskning og politisk praksis" i oktober måned. Antologien indeholder 9 indlæg skrevet af etnologer, arkæologer og andre forskere, der arbejder med forskning i og forvaltning af kulturmiljø og kulturlandskab samt en generel introduktion. Teksterne beskæftiger sig dels med de forandringer, synet på kulturlandskabet har gennemgået og dels med de forvaltningsmæssige konsekvens, disse forandringer har haft. Antologien indeholder såvel mere teoretiske diskussioner om kulturlandskabets betydninger som beskrivelser af konkrete problemer og løsninger i arbejdet med forvaltning af kulturmiljøer.

Antologiens tekster beskæftiger sig med kulturmiljø og kulturlandskab. Begrebet kulturmiljø anvendes som en politisk og administrativ størrelse om de områder, der skal udvælges, beskyttes og dokumenteres, mens kulturlandskabsbegrebet skal beskrive og forklare det kulturpåvirkede landskab. Antologien indeholder diskussioner om, hvad et kulturlandskab er, og den beskriver de problemer, der opstår, når det skal besluttes, hvilke kulturlandskaber der er bevaringsværdige kulturmiljøer.

Eske Wohlfart beskriver i sin tekst "Kulturmiljø – landskabelig realitet eller kulturel konstruktion" det skift, der er sket fra et essentialistisk til et konstruktivistisk landskabssyn. Med det essentialistiske landskabssyn menes, at fokus har ligget på punkter i landskabet: en gravhøj, en kirke – på landskabet som en fysisk virkelighed, mens man i det konstruktivistiske landskabssyn opfatter landskaber som en kulturel konstruktion, hvor fokus snarere lægges i *måden*

at se landskabet på, end i landskabet selv. Hvis man oversatte dette til arkæologi, svarer det til det brud i landskabssynet, der kom med de postprocessuelle kulturlandskabsstudier. Det problem, der opstår med erkendelsen af, at landskabet ikke er en objektiv og fysisk størrelse, er en gennemgående tråd i antologien. For hvordan skal forvaltningen med dette landskabssyn vægte mellem, hvilke landskaber der skal bevares, dokumenteres og fredes, og hvordan kulturlandskabet forvaltes?

Både Thomas Højrup's tekst "Fra erindring til erfaring i Danmarks kulturarv og kulturmiljø" og Wohlfart's tekst beskæftiger sig med forholdet mellem magten i samfundet og udpegningen af kulturmiljøer. Wohlfart pointerer konflikten imellem, at landskabet opfattes som en helhed, mens man i den politiske og administrative verden må arbejde med entydigt geografisk afgrænset områder. Relationen mellem magt og kulturlandskab indgår også i Orvar Löfgren's tekst "Ditt kulturarv är inte mitt – etnologiska perspektiv på landskapet som kulturmiljö och minnesmärke". Her pointerer han, at bevidstheden om, at landskabet ikke er en objektiv størrelse betyder, at man må analysere de måder, det samme stykke jord kan gives meget forskellige vurderinger og ladninger. I den forbindelse nævner Löfgren, at man bør øge fokus på grænsezoner mellem forskellige landskabs- og livsformer. Her rammer Löfgren plet i en yderst aktuell miljødebat, hvor betydningen af at bevare netop disse overgangslandskaber diskuteres i forbindelse med forslaget om at åbne for muligheder for at bebygge i skovbrynet. Skovbrynet som kulturlandskabsform er dermed blevet overset.

Antologiens tekster forholder sig til forhold som, at kulturlandskabet ikke består af punkter, såsom monumenter, men af helheder; at de forskellige individer kan have forskellige opfattelser af det samme landskab og at kontrol med og beskyttelse af kulturlandskaber har indgået som element i politiske magtkampe. Dette er netop emner, som arkæologiske tekster i den engelske og svenske kulturlandskabsforskning, og i den amerikanske historiske arkæologi har arbejdet med i de seneste 15 år. Særligt Barbara Bender, Julian Thomas, Christopher Tilley og Stig Welinder (Bender 1992; Thomas 1996; Tilley 1993; Welinder 1992) har beskæftiget med disse emner. Det kan derfor undre, at disse studier konsekvent er ignoreret i antologiens tekster, da de netop er eksempler på, at arkæologer i lige så høj grad som etnologer må forholde sig til de problemstillinger, teksterne i antologien arbejder med. Bender og Tilley nævnes kort af Kristian Kristiansen, der blot foreslår, at hele deres arbejde med området må være udsprunget af et møde, kulturhistorisk kontor arrangerede i 80'erne. Denne påstand må anses for at være en overdrivelse af det danske miljøministeriums ellers udmærkede arbejde på området.

Eske Wohlfart gennemgår i sin artikel de etnologiske traditioner for studier af kulturlandskabet. Når Wohlfart påstår, at etnologiens nabofag såsom arkæologi stadig arbejder ud fra et essentialistisk landskabssyn, må det ganske enkelt skyldes, at han ikke er bekendt med arkæologisk forskning med den postprocessuelle og kontekstuelle arkæologi i England og Sverige, og med de poststrukturelle studier af byrum af amerikanske arkæologer som Yentsch og Beaudry. Samme studier overses af Carsten Paludan-Müller i sin tekst "Kultur: arv og miljø", hvor han diskuterer, hvorfor vi er optaget af historisk genkendelighed. Ligeledes overses disse studier af Paludan-Müller, som anvender forskellige tiders opfattelse af byens strukturering i forholdet til sporene efter tidligere tiders by som metafor for kulturlandskabet. Denne tekst ville styrkes netop af de amerikanske studier af struktureringens byrum, men det er uklart, hvorfor disse studier ikke inddrages i Paludan-Müllers analyse. Hans tekst

giver en god indsigt i de skiftende forståelser af kulturlandskabet, men han giver ikke et klart bud på, hvordan forvaltningen skal håndtere dette.

Antologien belyser de problemer, der opstår, når kulturlandskabet ikke længere består af punkter i landskabet, men derimod er mange og flertydige kulturlandskaber, hvis betydninger er forskellige fra individ til individ – landskaber kan ikke beskrives, dokumenteres og fredes på samme vis. Dermed kommer teksterne til at illustrere den afstand, der er, mellem forskningens erkendelse af, at kulturlandskabets betydning er afhængigt af øjet, der ser, til prioritering og vægtninger af nogle landskaber frem for andre i forvaltningens udpegning af kulturmiljøer.

Antologien fungerer samlet set utroligt godt som oversigtsværk for de problemstillinger, nye opfattelser af kulturlandskabet rejser. Skiftet fra et essentialistisk til et konstruktivistisk perspektiv på kulturlandskabet har betydet forandringer for, hvordan kulturmiljøer skal dokumenteres, beskyttes, fredes, kort sagt forvaltes. Teksterne giver desværre flere eksempler på de problemer, dette kulturmiljøsyn har påført forvaltningen, end den giver løsningsforslag, da løsningerne ikke er lige for hånden, men antologien er et positivt indslag i forsøget på at få forskning og forvaltning til at tale samme sprog.

Som indledning har redaktørerne skitseret de problemstillinger, teksterne relaterer til. Denne introduktion giver et godt overblik over de problemstillinger, antologien behandler, og man kan derfor her hurtigt få et indtryk af, om antologien indeholder tekster, man kunne finde relevant. Særligt artiklerne af Wohlfart og Löfgrens skitsere de nye syn på kulturlandskabet og skismaet mellem synet på kulturlandskabet og udvælgelse af kulturmiljøer. Teksterne er relevant læsning for alle arkæologer, da den både giver et godt indblik i de nye syn på kulturlandskabet, der er fremkommet i de senere år, og fordi den samtidig giver gode og konkrete eksempler på både problemer og løsninger i forbindelse med dokumentering, bevaring og fredning.

Litteratur

Carlberg, N. & Møller Christensen, S. 2003 (red.)
Kulturmiljø – mellem forskning og politisk praksis,
Museum Tusulanums Forlag, København 2003.

Bender, B. 1992
Stonehenge – Contested Landscapes.
I:*Landscape, Politics and Perspectives*. 1992.

Thomas, Julian 1996
*Time, culture and identity – an interpretative
archaeology*, London 1996.

Tilley, C. 1994
A phenomenology of landscape, London 1994.

Welinder, Stig 1992
Människor och landskap, AUN 15, Uppsala 1992.